

CENTRUM MEDIACJI IZBY ADWOKACKIEJ W WARSZAWIE

Al. Ujazdowskie 49
00-536 Warszawa

adw. Agnieszka Helsztyńska

Praktyczne aspekty mediacji w sprawach karnych, cz. 1

- zagadnienia ogólne -

Mediacja w sprawach z oskarżenia publicznoskargowego nie stanowi alternatywy postępowania karnego, będąc jedynie jego fakultatywnym dopełnieniem.

Mediacja w postępowaniu karnym to dobrowolny, poufny i nieodpłatny sposób na odwrócenie negatywnych skutków wywołanych przestępstwem, przy udziale bezstronnego, wykwalifikowanego mediatora, który wspiera strony w dążeniu do wypracowania ugody.

Wniosek o mediację można złożyć, co do zasady, w każdej sprawie karnej, na każdym jej etapie. Jego uwzględnienie należy do organu, przed którym sprawa się toczy. Zwykle będzie to prokurator lub sąd, przy czym organy te nie są związane wnioskiem strony. Nie muszą także z urzędu badać przesłanek mediacyjnych, dlatego tak ważna jest inicjatywa samych zainteresowanych.

Warunkiem koniecznym mediacji jest uzyskanie świadomej zgody na udział w niej zarówno pokrzywdzonego, jak i podejrzanego. Zgodę taką można wycofać w każdej chwili, aż do zakończenia mediacji, bez żadnych konsekwencji. Dobrowolność udziału w mediacji jest podstawowym warunkiem jej powodzenia. Dodatkowo organ kierujący sprawę do mediacji zobowiązany jest poinformować strony o celach i zasadach postępowania mediacyjnego oraz o zakazie dowodowym przesłuchania mediatora jako świadka, co do faktów o jakich dowiedział się prowadząc postępowanie mediacyjne. W ten sposób ustawodawca zagwarantował poufność mediacji. Żadne okoliczności i fakty, które zostaną ujawnione w toku mediacji nie mogą zostać wykorzystane w dalszym postępowaniu karnym.

Koszty mediacji w całości ponosi Skarb Państwa, nawet jeżeli z jakichkolwiek względów zostanie ona przerwana bądź mimo przeprowadzenia jej w całości, nie skończy się powodzeniem.

Efektywna mediacja ma potencjał ograniczenia postępowania karnego do niezbędnego minimum, niwelując koszty, nakład pracy oraz oszczędzając czas. Przede wszystkim jednak przywraca akceptowalną dla ofiary i sprawcy równowagę, do której naruszenia doszło przez popełnienie czynu zabronionego.

Jedynym ryzykiem mediacji jest to, że okaże się ona nieskuteczna i wówczas czas na nią poświęcony nieco przedłuży postępowanie karne. **Biorąc jednak pod uwagę, że ustawowy, przewidziany czas na mediację, to miesiąc** (z możliwością przedłużenia w szczególnie uzasadnionych przypadkach) ryzyko to jest niewielkie i warte podjęcia.

Nieskuteczna mediacja w sprawach karnych nie pogarsza sytuacji procesowej żadnej ze stron, ani nie wyklucza możliwości zawarcia porozumienia lub pojednania się sprawcy i ofiary w okresie późniejszym.

Przez skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego, organy ścigania umożliwiają stronom współdecydowanie o sprawie karnej. Założeniem i celem mediacji jest, by uczestniczące w niej osoby dostrzegły wzajemnie swoje położenie oraz mając świadomość dostępnych środków i możliwości, przyjęły takie rozwiązanie konfliktu, które będzie satysfakcjonujące dla nich obu. W sprawach karnych po stronie podejrzanego powinna pojawić się szczerza skrucha, żal oraz wola naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, zaś po stronie pokrzywdzonego wybaczenie i rozsądne roszczenia, którym podejrzanym jest w stanie sprostać.

Modelowa mediacja zakończona sukcesem to taka, w której mimo konieczności przyjęcia postawy kompromisowej, po obu stronach pojawia się uczucie ulgi.

Pozytywne zakończenie mediacji przynosi obu stronom oraz wymiarowi sprawiedliwości wymierne korzyści. Wśród nich na plan pierwszy wysuwa się możliwość szybszego i prostszego zakończenia postępowania karnego, w porównaniu do tradycyjnej rozprawy.

- mediacja na etapie postępowania przygotowawczego-

Jeżeli sprawa została skierowana do mediacji na etapie postępowania przygotowawczego i mediacja zakończyła się ugodą, zaś ponadto **przestępstwo jest zagrożone karą do 5 lat pozbawienia wolności, wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne, okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości (nie mylić z przyznaniem się do winy), a postawa sprawcy niekaranego za przestępstwo umyślne, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że będzie przestrzegał porządku prawnego**, prokurator może zamiast aktu oskarżenia skierować do sądu wnioski o warunkowe umorzenie postępowania karnego (art. 66 k.k. oraz art. 336 k.p.k.).

Prezes Sądu wyznaczy w sprawie posiedzenia w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania, w którym pokrzywdzony ma prawo wziąć udział. Po przeprowadzeniu posiedzenia, które ogranicza się zwykle do odebrania wyjaśnień od oskarżonego, a także stanowiska pokrzywdzonego, sąd wyda wyrok warunkowo umarzający postępowanie karne, w którym weźmie pod uwagę postanowienia zawartej między oskarżonym a pokrzywdzonym ugody bądź porozumienia, w szczególności w zakresie naprawienia szkody, a w miarę możliwości zadośćuczynienia za krzywdę lub zamiast tych obowiązków orzeknie nawiązkę. Dodatkowo, sąd może również nałożyć na oskarżonego w okresie próby szereg obowiązków.

W zależności od potrzeby lub na podstawie postanowień wypracowanych w postępowaniu mediacyjnym, sąd może orzec dodatkowo świadczenie pieniężne lub w związku z okolicznościami zdarzenia, orzec zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych. Jeżeli wcześniej nie doszło do postępowania mediacyjnego, sąd uznając za celowe ze względu na możliwość porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia, może odroczyć posiedzenie, wyznaczając odpowiedni termin, zaś na wniosek oskarżonego i pokrzywdzonego uzasadniony potrzebą dokonania uzgodnień, zarządza stosowną przerwę lub odracza posiedzenie (art. 341 § 3 k.p.k.). Warunkowe umorzenie postępowania karnego orzeka się na okres próby od roku do lat 3. Jest to orzeczenie stwierdzające winę sprawcy, które jednak nie stanowi skazania. Po upływie orzeczonego okresu próby i kolejnych 6 miesięcy od jej zakończenia, postępowania warunkowo umorzonego nie można już podjąć. Sprawca, wobec którego warunkowo umorzono postępowanie karne, nie widnieje w rejestrze osób skazanych i w świetle prawa jest osobą niekaraną, co ma niebagatelną wpływ na możliwość wykonywania niektórych zawodów lub podejmowania zatrudnienia u niektórych pracodawców. Zastosowanie warunkowego umorzenia postępowania karnego stanowi dla oskarżonego dobrodziejstwo, gdyż mimo popełnienia przestępstwa, nie jest wobec niego orzekana kara, a jedynie środki probacyjne oraz środki kompensacyjne przeznaczone dla pokrzywdzonego.

Przykładem sprawy, w której może dojść do postępowania mediacyjnego oraz następującego po nim warunkowego umorzenia postępowania karnego jest wypadek drogowy ze skutkiem w postaci lekkiego lub średniego uszczerbku na zdrowiu (art. 177 § 1 k.k.). Jeżeli wyjednane w toku postępowania mediacyjnego naprawienie szkody jest tylko częściowe, pokrzywdzony może na podstawie wyroku warunkowo umarzającego postępowanie, stanowiącego stwierdzenie winy, wystąpić do ubezpieczyciela sprawcy o zapłatę reszty roszczenia. Z kolei sprawca wypadku drogowego, pod pewnymi warunkami określonymi w ogólnych warunkach ubezpieczenia, może wystąpić z roszczeniem regresowym do swojego towarzystwa

ubezpieczeniowego o zwrot kwot wypłaconych w toku postępowania karnego na rzecz pokrzywdzonego.

W sprawach, w których nie można sprawy warunkowo umorzyć, a między pokrzywdzonym i podejrzanym doszło do efektywnej mediacji, nadal możliwym jest konsensualne zakończenie postępowania karnego.

Na etapie postępowania przygotowawczego prokurator, zamiast z aktem oskarżenia, może wystąpić do sądu z wnioskiem o skazanie bez rozprawy (art. 335 k.p.k.). Wniosek taki doręcza się także pokrzywdzonemu. Warunkiem wystąpienia z takim wnioskiem jest przyznanie się oskarżonego do winy. Okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie mogą budzić wątpliwości, zaś postawa oskarżonego ma wskazywać, że mimo nieprzeprowadzenia rozprawy, cele postępowania karnego zostaną osiągnięte. Chodzi tutaj o cele postępowania karnego wskazane w art. 2 § 1 k.p.k., do których należą: wykrycie i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa, trafne zastosowanie środków przewidzianych w Kodeksie karnym, uwzględnienie interesów pokrzywdzonego oraz rozstrzygnięcie sprawy w rozsądnym terminie. Czynności dowodowe podejmuje się jedynie w niezbędnym zakresie, podejmując jedynie czynności procesowe konieczne, jeżeli istnieje potrzeba zabezpieczenia śladów i dowodów przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem.

Prokurator wnosi o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucane mu czyny, uwzględniając również prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. **Ugoda zawarta między oskarżonym a pokrzywdzonym będzie dla prokuratora cenną wskazówką, jak ukształtować karę i środki karne w porozumieniu zawieranym z oskarżonym, a w wielu przypadkach umożliwi podjęcie rozmów w sprawie konsensualnego zakończenia postępowania, o którym uprzednio nie było mowy.** Nader często zdarzy się bowiem, że podejrzanym, dotychczas nie przyznającym się do winy, w toku i w wyniku mediacji zmieni swoje stanowisko, dostrzegając zło wyrządzone przestępstwem i zapragnie zagwarantować sobie szansę na niższy wymiar kary oraz szybkie zakończenie postępowania, prowadzące do wcześniejszego zatarcia karalności. Postulat szybkiego zakończenia sprawy oraz uzyskania naprawienia szkody, zadośćuczynienia za krzywdę bądź nawiązki bez prowadzenia długotrwałego, uciążliwego i kosztownego procesu, jest również pożądanym przez pokrzywdzonego.

O autorce:

Agnieszka Helsztyńska:

adwokat, karnistka, sędzia Sądu Dyscyplinarnego Izby Adwokackiej w Warszawie, inicjatorka sprawy C-55/20 przed TSUE o zachowanie niezależności Adwokatury i adwokatów.